

Omställningen till tillgång framför ägande

En studie av kollaborativ konsumtion i
Malmö

LINA RÖJNERT 2016
MVEM30 EXAMENSARBETE FÖR MASTEREXAMEN 30 HP
MILJÖVETENSKAP | LUNDS UNIVERSITET

Lina Röjnert

MVEM30 Examensarbete för masterexamen 30 hp, Lunds universitet

Handledare: Johanna Alkan Olsson, CEC, Lunds universitet

CEC - Centrum för miljö- och klimatforskning

Lunds universitet

Lund 2015

Abstract

Since the early days of industrialisation the economy has been characterised by a linear model of resource consumption. The linear consumption follows a take-make-dispose pattern that put pressure on our natural ecosystems to meet the world's resource demand, which results in rising prices of natural resources. It is necessary with a transition to a sustainable resource use. Collaborative consumption constitutes a sustainable system by providing access over ownership.

The main objective in this thesis is to provide an overview of the transition to collaborative consumption in Malmö. First, businesses within the collaborative consumption in Malmö are identified and categorised. Second, main barriers for the transition to collaborative consumption are identified. Data was collected through conducting semi-structured interviews. Third, to assess the future potential of collaborative consumption as an alternative to the current regime of private ownership, a multi-level perspective and transition management is used as an analytical framework. The multi-level perspective describes three levels; landscape, regime and niche. The transition management imply that actors can stimulate or block a transition.

The results show a variety of different collaborative consumption models in Malmö. The most common model in Malmö is Peer-to-Peer for-profit business. The main barriers are funding, politics, regulation, trust and security, and consumption behaviour.

In conclusion, collaborative consumption is challenging the linear consumption by promoting new models of consumption, but it is unlikely that collaborative consumption will replace private ownership altogether. For a transition to take place several aspects need to be altered. The economic system is resting on a powerful foundation but changes in external factors are putting pressure on the existing system. Incumbent regime actors need to be involved in collaborative consumption to overcome barriers. Subsequently collaborative consumption can break out of niche level and become the dominant regime.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 AVGRÄNSNING.....	2
1.2 DISPOSITION.....	3
2. ANALYTISKT RAMVERK	4
2.1 VAD ÄR KOLLABORATIV KONSUMTION?.....	4
2.1.1 <i>Definition av kollaborativ konsumtion</i>	6
2.1.2 <i>Kategorisering</i>	7
2.2 OMSTÄLLNING	8
2.2.1 <i>Flernivåperspektiv</i>	8
2.2.2 <i>Omställningshantering</i>	11
3. METOD	12
3.1 KVALITATIV FALLSTUDIE	12
3.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	13
3.2.1 <i>Del 1 – Identifiering och kategorisering av nischverksamheter</i>	13
3.2.2 <i>Del 2 – Intervjuer med nischverksamheter</i>	14
3.2.3 <i>Del 3 – Förutsättningarna för omställning</i>	15
3.2.4 <i>Skillnad på analys och diskussion</i>	16
3.3 MATERIAL.....	16
4. RESULTAT OCH ANALYS	17
4.1 DEL 1 – KOLLABORATIV KONSUMTION I MALMÖ	17
4.1.1 <i>Kategori 1</i>	18
4.1.2 <i>Kategori 2</i>	18
4.1.3 <i>Kategori 3</i>	19
4.1.4 <i>Kategori 4</i>	19
4.2 DEL 2 – BARRIÄRER FÖR KOLLABORATIV KONSUMTION.....	20
4.2.1 <i>Struktur</i>	21
4.2.2 <i>Kultur</i>	24
4.3 DEL 3 – FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR EN OMSTÄLLNING	25
4.3.1 <i>Tryck från externa faktorer</i>	25
4.3.2 <i>Spänning inom konsumtionsregimen</i>	26
4.3.3 <i>Press från nischverksamheter</i>	30
5. DISKUSSION	33

5.1 METODOLOGISKA BEGRÄSNINGAR	35
5.2 FRAMTIDA FORSKNING	36
6. SLUTSATS	37
TACK	38
REFERENSER	39

1. Inledning

Dagens samhälle bygger på att konsumtionen ständigt ökar, tillsammans med den globala befolkningstillväxten skapar det ett stort tryck på jordens ekosystem att tillgodose världens resursbehov (WWF 2014). Detta konsumtionssamhälle är baserat på linjär konsumtion som innebär att varor produceras och konsumeras för att sedan bli till sopor. Systemet genererar enorma mängder avfall och resulterar i att naturresurser utarmas (WWF 2014; Ghiselini et al 2015).

Under de senaste åren har nya affärsmodeller vuxit fram som bygger på kollaborativ konsumtion istället för linjär konsumtion. Med kollaborativ konsumtion möjliggörs tillfällig användning av produkter utan att äga produkten (Cohen & Kietzmann 2014; Botsman & Rogers 2010; Agyeman et al 2013). Idén med kollaborativ konsumtion är enkel. Istället för att sälja en produkt, t.ex. en bil, säljs tillgången till produkten. Därmed kan kollaborativ konsumtion förenklat beskrivas som tillgång framför ägande. Den miljömässiga fördelen med kollaborativ konsumtion framför linjär konsumtion är att det ställs krav på hållbara och långsiktiga produkter som kan hantera ett stort antal användare (Botsman & Rogers 2010; Demailly 2014).

Det finns en stor variationen av kollaborativa modeller vilka möjliggör en mångfald av tänkbara fördelar så som ökat välbefinnande, socialt deltagande och effektiv resursanvändning (Cohen 2016). Emellertid medför variationen och mångfalden svårigheter med att skapa en gemensam definition av begreppet (Frenken et al 2015; Martin 2015; Longhi et al 2016). Forskare menar att vi behöver en gemensam förståelse av fenomenet för att förstå dess verkliga potential (Cohen & Munoz 2015; Balaram 2016).

Kollaborativ konsumtion är i grunden ett gammalt fenomen men har antagit nya former i dagens samhälle. Att låna böcker på folkbibliotek har länge varit en självklarhet men den snabba utvecklingen av modeller så som bilpooler och cykelkök har skapat nya förutsättningar för kollaborativ konsumtion. De nya modellerna har stor potential att skapa nya värden i samhället genom att bidra med kraftfulla verktyg för att bygga solidaritet, demokrati och hållbarhet. För att skapa dessa värden är det avgörande hur vi använder verktygen (Schor 2014). Hållbarhetsaspekten av kollaborativ konsumtion avgörs av vilka mål som sätts upp av aktörer, om målet inte är hållbarhet blir den kollaborativa konsumtionen inte hållbar (Demailly 2014). Städer har en stor roll i att ställa om till ett hållbart samhälle och kan främja en mer hållbar resurshantering genom att skapa

förutsättningarna för människor att göra hållbara val (Cohen & Munoz 2015). En omställning till kollaborativ konsumtion bidrar till ett hållbart samhälle (Martin et al 2015). Botsman och Rogers (2010) hävdar att kollaborativ konsumtion inte är en nischtrend utan en växande rörelse över hela världen. Frågan är om en omställning till kollaborativ konsumtion är rimligt i dagens samhälle som är starkt förankrat i den linjär konsumtion? Är det möjligt att ställa om ett helt system från linjär till kollaborativ konsumtion och hur ser förändring ut i en urban lokal kontext?

Det finns väldigt lite kunskap om hur lokala förhållanden påverkar implementeringen av kollaborativ konsumtion i städer (Cohen och Munoz 2015), dessutom konstaterar forskare att det finns flera problem med de nya modellerna. Problemen som identifierats är reglering (Sundearajan 2014), att nå en kritisk massa av varor samt tillit för att delta (Botsman & Rogers 2010). Balaram (2016) anser att juridiska och politiska institutioner inte hinner med den snabba utvecklingen av kollaborativ konsumtion. I och med denna utveckling av nya former av kollaborativ konsumtion är det intressant att se hur det tar sig uttryck på ett lokalt plan.

I denna studie studeras omställningen till kollaborativ konsumtion i Malmö för att få en ökad förståelse för hur konsumtionen kan förändras. Syftet är att undersöka den kollaborativa konsumtionens potential som ett alternativ till den rådande linjära konsumtionen. Därmed är uppsatsens huvudsakliga frågeställning:

- Hur ser förutsättningarna ut för en omställning till kollaborativ konsumtion i Malmö?

För att besvara den huvudsakliga frågeställningen kommer jag först ge svar på:

- Vilka olika typer av kollaborativ konsumtion finns i Malmö?
- Vilka är de huvudsakliga barriärerna för en omställning till kollaborativ konsumtion i Malmö?

1.1 Avgränsning

För att identifiera olika typer av kollaborativ konsumtion är det viktigt med en tydligt avgränsad definition av kollaborativ konsumtion, i denna studie används Botsman och Rogers (2010) definition. Rachel Botsman och Roo Rogers (2010) har skrivit *What's mine is yours*, boken som satte kollaborativ konsumtion på kartan.

Denna studie undersöker förändring av urban resursanvändning och de särskilda förutsättningar som finns i städer, därmed studeras endast verksamheter i Malmös innerstad samt digitala plattformar som möjliggör kollaborativ konsumtion i staden.

Kollaborativ konsumtion kan ske på olika skalor i samhället. På grannskapsnivå kan grannar låna saker av varandra istället för att köpa nytt. Emellertid finns det inte utrymme att identifiera alla dessa initiativ av kollaborativ konsumtion som sker mellan privatpersoner på grannskapsnivå. På grund av detta avgränsas studien till att endast studera verksamheter som är öppna för allmänheten och som sker på stadsnivå, det vill säga att vem som helst i staden kan välja att delta.

1.2 Disposition

Uppsatsen inleds med att presentera det analytiska ramverket. Detta kapitel utgör sedan utgångspunkt för analysen av det empiriska materialet. Kapitel 3 innefattar den metodologiska utgångspunkten och beskriver hur det analytiska ramverket kommer att tillämpas i resultat- och analysdelen. I kapitel 4 presenteras resultatet av identifierade och kategoriserade verksamheter samt vilka barriärer som kan identifieras utifrån de semistrukturerade intervjuerna. Kapitlet avslutas med en analys av resultatet för att undersöka förutsättningarna för en omställning. Slutligen i kapitel 5 diskuteras uppsatsen slutsatser och de metodologiska begränsningarna, dessutom ges förslag till framtida forskning.

2. Analytiskt ramverk

I detta kapitel presenteras den teoretiska utgångspunkten utifrån litteraturgenomgången av vetenskaplig litteratur. Först klargörs vad som i denna studie definieras som kollaborativ konsumtion. Därefter ges en redogörelse för hur kollaborativ konsumtion kan kategoriseras. Slutligen redovisas flernivåperspektivet som utgör det analytiska ramverket.

2.1 Vad är kollaborativ konsumtion?

Under de senaste åren har en stor variation av kollaborativa modeller vuxit fram (Agyeman et al 2013). Dessa modeller utgör kollaborativ ekonomi och består av fyra dimensioner; finans, konsumtion, produktion och utbildning (Botsman 2011). I denna uppsats studeras endast kollaborativ konsumtion, mer specifik den del av kollaborativ konsumtion som Botsman (2011) benämner ”sharing economy” (se figur 1). Kollaborativ konsumtion innefattar därmed Peer-to-Peer (P2P) och Business-to-Peer (B2P) vilket beskrivs i avsnitt 2.1.2.

Figur 1. Definition av kollaborativ ekonomi (Botsman 2011).

Det saknas en tydlig definition som motsvarar mångfalden i hur kollaborativ konsumtion används i praktiken (Frenken et al 2015; Martin 2015). Variationen i vad som konsumeras och hur det konsumeras inom kollaborativa modeller gör det svårt att definiera och precisera begreppet (Cohen 2016). Utöver det försvåras diskussionen av att flera olika begrepp används parallellt och kan, beroende på hur det används, ha samma betydelse. Rachel Botsman definierar kollaborativ konsumtion som ”maximum utilization of assets through efficient models of redistribution and shared access” (Botsman 2011). Kollaborativ konsumtion syftar därmed till effektiv och maximerad användning av varor och produkter för att minska outnyttjad kapacitet (Cohen 2016) och kan sammanfattas som tillgång framför äganden (Öhrwall 2015).

Centralt i diskussionen kring en lämplig definition av kollaborativ konsumtion är ordet dela och begreppet delningsekonomi, på engelska *sharing economy*, som används synonymt med kollaborativ konsumtion. Betydelsen av att dela exkluderar utbyte där pengar tillfaller en part (Martin 2015). Kollaborativ konsumtion innefattar uthyrning av varor, det vill säga tillfällig användning av en vara mot en kostnad, vilket inte stämmer överens med betydelsen av delning. Dessutom kan delning vara svårt att skilja från gåvor (Belk 2010) då dessa inte minskar outnyttjad kapacitet och inkluderas därmed inte i kollaborativ konsumtion. Detta medför att ordet dela är problematiskt att använda i samband med kollaborativ konsumtion och tillämpas därför inte i denna studie.

Agyeman et al (2013) inkluderar allmänna platser i definitionen av kollaborativ konsumtion. Allmänna platser utgörs av parker, badhus, kollektivtrafik och andra former av gemensamma utrymmen som staden tillhandhåller. Traditionellt har dessa platser karaktäriserats av att vara allmänna framför privata och drivs ofta av kommunen och är tillgängliga för alla. Tillgång framför ägande särskiljer det som privatpersoner traditionellt har ägt men som idag genom kollaborativ konsumtion istället finns tillgång till. Exempelvis har privatpersoner aldrig ägt parker men däremot har privatpersoner traditionellt ägt bilar, vilket idag inte är nödvändigt tack vara kollaborativa modeller så som bilpooler vilka möjliggör tillgång istället för ägande. Agyeman et al (2013) definition av kollaborativ konsumtion är bred och anses inte falla inom ramen för denna studie. Därmed utesluts platser och funktioner i staden som traditionellt har karaktäriserats av att vara allmänna framför privata.

2.1.1 Definition av kollaborativ konsumtion

För att specificera definitionen av kollaborativ konsumtion används Botsman och Rogers (2010) tre system; produkttjänstesystem, omfördelningsmarknader och kollaborativa livsstilar. Definitionen av kollaborativ konsumtion utgörs av dessa tre system och belyser att det finns en stor variation av kollaborativa modeller. I kommande avsnitt beskrivs systemen och vilken typ av verksamheter som inkluderas i respektive system. Avslutningsvis ges en definition av kollaborativ konsumtion med utgångspunkt i de tre systemen som sedan används för att identifiera verksamheter i Malmö.

Produkttjänstesystem innebär att en tillfällig användning av produkter möjliggörs utan att användaren äger produkten (Botsman & Rogers 2010). Både privatägda varor och varor som ägs av företag kan lånas ut gratis eller hyras ut för en kostnad. Däremot innebär definitionen i denna studie att endast verksamheter som hyr och lånar ut till privatpersoner inkluderas (se figur 1). På så sätt exkluderas företag som hyr ut, exempelvis maskiner och verktyg, till andra företag. Exempel som ingår i produkttjänstesystem är leksaksbibliotek, samägande av ”gör-det-själv”-verktyg samt uthyrning av utrustning, sportprylar och trädgårdsredskap (Mont et al 2013).

Omfördelningsmarknader innebär att produkter som inte längre används får en ny ägare (Botsman & Rogers 2010). I omfördelningsmarknader kan varor fördelas på tre olika sätt; ges bort gratis, byte genom byteshandel eller säljas för pengar (Mont et al 2013). I denna studie inkluderas endast de marknader där fördelning sker genom byteshandel. Försäljning av önskade varor, exempelvis genom secondhandbutiker eller via Blocket, ingår därmed inte och inte heller gåvor, det vill säga att ge bort gratis utan att få något tillbaka.

Kollaborativa livsstilar innebär ett utbyte av mindre materiella tillgångar, så som tid, utrymme, kompetens eller pengar (Botsman & Rogers 2010). Detta sker ofta på lokal eller grannskapsnivå, t.ex. genom att tillsammans utnyttja trädgårdar eller parkeringar. Kollaborativa livsstilar förekommer även på global nivå, vanliga exempel är Airbnb och Couchsurfing (Mont et al 2013). Eftersom aktivitet inom kollaborativa livsstilar ofta sker på grannskapsnivå kan det bli svårt att identifiera konkreta verksamheter, i den mening att det finns en projektledare eller samordnare, som går att jämföra med verksamheter från de två andra systemen. Dessutom kan aktivitet på grannskapsnivå vara svår att identifiera för utomstående. Avgränsningen för denna uppsats innebär att endast verksamheter som är öppna för allmänheten inkluderas och därmed utesluts aktivitet på grannskapsnivå som endast riktas till en stängd krets av människor.

Sammanfattningsvis är utgångspunkten i denna uppsats att kollaborativ konsumtion minskar outnyttjad kapacitet och möjliggör tillgång framför ägande genom tillfällig användning av varor i produkttjänstesystem och utbyte av mindre

materiella tillgångar genom kollaborativa livsstilar, samt omfördelning av önskade varor genom byteshandel.

2.1.2 Kategorisering

Föregående avsnitt visar att det finns åtskilliga typer av kollaborativ konsumtion. Uppdelningen i tre system används för att definiera kollaborativ konsumtion och urskilja vilka typer av verksamheter som inkluderas i studien. För att kategorisera verksamheterna används Schors (2014) kategorisering av kollaborativ konsumtion som beskriver två övergripande förhållanden, dels marknadsorientering (inom vilken typ av marknad som verksamheten drivs) och dels marknadsstruktur (hur olika aktörer är organiserade på marknaden). Tillsammans utgör de fyra olika kategorier (se figur 2).

		Marknadsstruktur	
		P2P	B2P
Marknadsorientering	Icke vinstdrivande	Kategori 1	Kategori 2
	Vinstdrivande	Kategori 3	Kategori 4

Figur 2. Kategorisering av kollaborativ konsumtion (Schor 2014).

Marknadsorienteringen syftar till att beskriva de värderingar som driver verksamheten, antingen drivs verksamheter av vinstintresse eller av andra intressen än vinst.

Marknadsstrukturen utgörs av antingen Peer-to-Peer (P2P), eller Business-to-Peer (B2P). För att förstå marknadsstrukturen behöver vi skilja på tre olika aktörer; användare, entreprenör och förmedlare (Schor 2014; Sunderarajan 2014). I samtliga fall är privatpersoner (Peer) användare av tjänsten eller varan, däremot skiljer entreprenören sig åt, det vill säga den som tillhandahåller varan. Entreprenören som tillhandahåller varor är i detta fall antingen en privatperson (Peer) eller ett företag, lokala myndigheter, icke-statliga organisationer, sammanslutningar eller sociala företag (Business) (Mont et al 2013). När en privatperson är entreprenören som erbjuder en vara till andra privatpersoner kallas det Peer-to-Peer (P2P), och när ett företag är entreprenör kallas det Business-to-Peer (B2P). För att underlätta kollaborativ konsumtion mellan privatpersoner, alltså P2P, finns det ofta en tredje part som förmedlar mellan privatpersoner och utgörs ofta av en digital plattform (Schor 2014).

2.2 Omställning

En samhällsförändring kan studeras med hjälp av omställningsteori, *transition theory* (Rip & Kemp 1998; Geels 2002; Haan & Rotmans 2011) där omställning definieras som en process av gradvis förändring i samhället (Rotmans et al 2001). Omställningsstudier fokuserade ursprungligen på sociotekniska system men har på senare år övergått till studier av samhällssystem (Voß et al 2009; Haan & Rotmans 2011). Ett samhällssystem kan beskrivas som att det uppfyller behoven i samhället genom olika funktioner (Haan & Rotmans 2011). Transport, boende, energi och sjukvård är exempel på behov som uppfylls av samhällets funktioner.

Funktionerna upprätthålls genom strukturella och kulturella element (Rotmans & Loorbach 2009; Haan 2010; Haan & Rotmans 2011). Utöver dessa används aktörers handlingsätt för att beskriva de rutiner, vanor och tillvägagångssätt som de nyttjar för att upprätthålla funktionerna i systemet (Haan & Rotmans 2011). Emellertid används inte aktörers handlingsätt explicit utan ingår i de strukturella och kulturella elementen. Samhällets funktioner och element förändras över tid och en omställning sker när en grundläggande förändring av elementen resulterar i att funktionerna ändrar karaktär (Haan & Rotmans 2011). Därmed definieras omställning som ”a fundamental change in the structures, cultures and practices of a societal system, profoundly altering the way it functions” (Haan & Rotmans 2011, s.92).

För att studera en omställning används struktur och kultur som innehåller följande element:

- Struktur – ekonomi (marknad, konsumtion, produktion) institutioner (regler, lagstiftning, politik) fysiska förutsättningar (infrastruktur)
- Kultur – rådande perspektiv (normer, värden)

2.2.1 Flernivåperspektiv

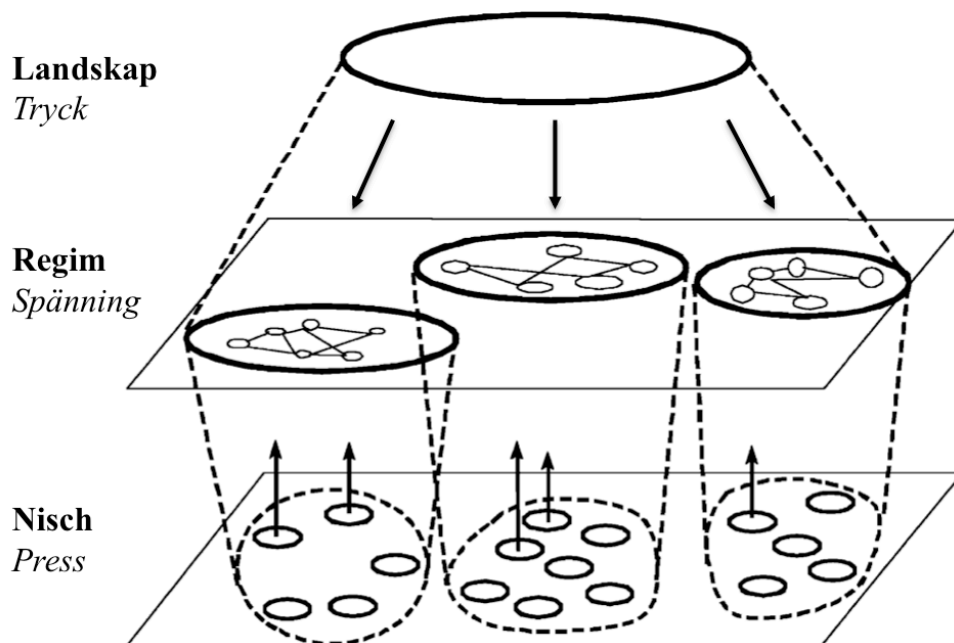
Flernivåperspektivet är ett ramverk som tillämpas för att studera en omställning i samhället och bidrar med att sortera och förenkla analysen av komplexa och storskaliga omställningsprocesser (Smith et al 2010). Perspektivet är inte en ontologisk beskrivning av verkligheten utan ett analytiskt ramverk för att förstå omställning (Geels 2002).

Flernivåperspektivet består av tre nivåer; landskap, regim och nisch (Geels 2002; Smith et al 2010; Rip & Kemp 1998). Landskap är den övergripande nivån som omfattas av externa faktorer. Regimnivå utgör det dominerande systemet och består av en sammankoppling mellan olika element och funktioner. På nischnivå utvecklas nya innovationer. På landskapsnivå finns regimer med inbyggda nischer (Rip & Kemp 1998) och en omställning sker när utvecklingen rör sig i samma

riktning på alla tre nivåer. En omställning sker inte genom ett plötsligt skifte utan genom en långsam stegvis process (Geels 2002). Flernivåperspektivet belyser att en utbrytning från nischnivå beror på omständigheterna på regim- och landskapsnivå (Geels 2006).

En omställning i regimen sker när förutsättningarna förändras på de olika nivåerna. Det finns tre förutsättningar för en förändring av regimen; genom ett extern *tryck* från landskapsnivå, genom en intern *spänning* på regimnivå, eller genom *press* från nischnivå (Haan & Rotmans 2011). Figur 3 beskriver förhållandet mellan de olika nivåerna.

I kommande avsnitt beskrivs de olika nivåerna. På respektive nivå ges först en utförlig beskrivning av nivåns innehåll, sedan utvecklas förutsättningarna för förändring.

Figur 3. Geels (2002) modell som illustrerar de olika nivåerna samt förutsättningarna (Haan & Rotmans 2011).

Landskapsnivå

Landskapsnivån utgör systemets omgivning och består av externa faktorer (Geels 2002). De externa faktorerna kan inte påverkas direkt av regimaktörer och kan inte förändras efter behag (Geels 2006). Landskapsfaktorerna utgörs t.ex. av klimatförändring, nya sociala rörelser, skifte i politisk ideologi, ekonomiska system och vetenskapliga paradig (Geels 2002).

En förändring på landskapsnivå sker långsamt och svarar på breda trender i samhället (Geels 2002). Förändring på denna nivå skapar ett *tryck* på regimnivå (Geels 2002) vilket i sin tur skapar möjligheter för nischer att utvecklas (Smith et al 2010). Ökad medvetenhet om miljön kan ses som en process som sker på landskapsnivå vilken ifrågasätter prestationen av ett flertal regimer samtidigt som möjligheter för nischer genereras (Smith et al 2010). Andra generella tecken på tryck kan vara förorening, problem med avfallshantering, resursförbrukning, fientligt politiskt klimat och folkopinion (Haan & Rotmans 2011).

Regimnivå

Regimen utgör stabiliteten i samhället och består av de dominerande funktionerna i samhällssystemet (Geels 2002). Regimens funktioner utgör det typiska sättet som samhällets behov tillgodoses och representerar "business as usual" (Haan 2010). Funktionerna upprätthålls genom sammanlänkade element vilka motsvarar strukturella och kulturella element samt aktörers handlingsätt. Elementen är stabila på grund av att de är sammanlänkade.

Spänning uppstår när länkarna mellan elementen försvagas och kännetecknas av att systemet är inkonsekvent med hur behov tillgodoses. Därmed måste de strukturella och kulturella elementen anpassas för att skapa stabilitet i systemet. Förändring i ett element kan trigga förändring i andra element som i sin tur triggar utvecklingen (Geels 2002). När spänning uppstår skapas möjligheter för nischer att bryta sig ur nischnivån och ta sig in på regimnivå. Om nya element introduceras i regimen kan ytterligare förändring ske, men endast om det samtidigt sker en förändring på landskapsnivå som skapar tryck och nya möjligheter. Utöver det kan förändring uppstå om specialiserade aktörer riktar sin uppmärksamhet mot att förbättra och expanderar de nya elementen (Geels 2002). En omställning är detsamma som ett regimskifte vilket sker när de dominanta funktionerna skiftas till nya funktioner och medför en förändring i hela systemet (Haan & Rotmans 2011).

Nischnivå

Nischer genererar och utvecklar nya radikala innovationer och uppstår utifrån existerande kunskap och kapacitet som är sammankopplad med de problem som finns i den rådande regimen. Nischer är viktiga för de stimulerar inlärningsprocesser men även för att bygga sociala nätverk som stöttar nya idéer (Geels 2002). Nischer tillhandahåller de grundläggande förutsättningar som krävs för förändring men det är inte enbart nischer som styr förändring utan även utvecklingen på regim- och landskapsnivå (Geels 2002). Konstellationen som dominerar funktionerna är regim medan nischer utgörs av nya konstellationer och modeller för att tillgodose behov i samhället.

Press från nischer skapar förutsättningar för förändringar på regimnivå men för att få en storskalig påverkan måste aktörer från regimnivån involveras i

nischverksamheterna. För att nischer ska få genomslag krävs att en bred krets av kraftfulla aktörer involveras för att mobilisera en utbredd social legitimitet (Smith et al 2010).

2.2.2 Omställningshantering

Utöver flernivåperspektivet hämtas inspiration från teorier kring styrning av omställning, *transition management*. I transition management är förändring ett resultat av samspelet mellan alla relevanta aktörer på olika nivåer inom kontexten för ett förändrat socialt landskap (Kemp et al 2005). Teorin hjälper oss att förstå aktörers roll i en omställning, och hur de kan påverka omställningsprocessen (Rotmans et al 2001). Transition management är en modell för styrning (governance) som baseras på olika principer och instrument (Kemp et al 2005) och modellen går ut på att förbättra samspelet mellan de olika aktörerna. Aktörer har därmed en stor betydelse i en förändring och kan anta flera olika roller vilket innebär att de kan *stimulera* eller *blockera* en omställning i samhället (Rotmans et al 2001).

Transition management förändrar det dynamiska systemet av aktörer och leder till nya maktkonstellationer och institutionella arrangemang, därmed förändras också aktörernas roller över tid (Kemp et al 2005). Målet med transition management är att arbeta mot en omställning som bidrar med gemensamma fördelar (Rotmans et al 2001) och karakteriseras av att gradvis uppnå en förändring utan konflikter och utan att det sociala motståndet blir alltför destruktiv (Rotmans et al 2001). Loorbach och Rotmans (2010) skriver att den avgörande utmaningen för transition management är att involvera nuvarande regimaktörer i processen och utveckla en press från samhället så att nya nischer och innovativa regimaktörer kan driva fram nya regimer i samhället.

3. Metod

I detta kapitel beskrivs den metodologiska utgångspunkten. Dessutom klargörs tillämpningen av det analytiska ramverket. Slutligen presenteras materialet som ligger till grund för uppsatsen.

3.1 Kvalitativ fallstudie

Studien utgår ifrån en kvalitativ forskningsstrategi men utgångspunkt i en fallstudie av Malmö. Kvalitativa undersökningar har ofta ett starkt fokus på förändring och utveckling (Bryman 2011) vilket stämmer överens med uppsatsen syfte att undersöka potentialen för en omställning till kollaborativ konsumtion. Studien ämnar inte ge en ontologisk bild av verkligheten, det vill säga att det finns en yttre värld som vi inte kan påverka (Bryman 2011), utan har för avsikt att erhålla en kontextuell förståelse för samhällsförändring utifrån ett konkret fall. I Malmö har flera exempel på kollaborativ konsumtion vuxit fram under de senaste åren och utgör därför ett intressant fall.

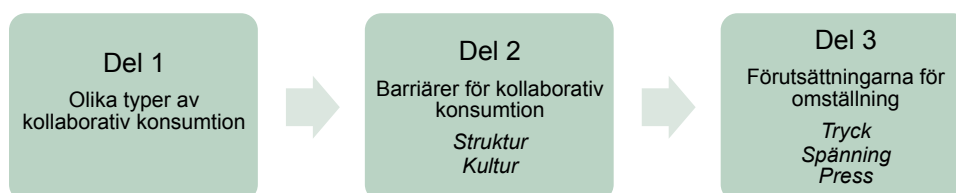
Kritik mot kvalitativ forskning grundas i problem med extern validitet och generaliserbarhet, det vill säga i vilken utsträckning resultatet från ett fall kan generaliseras till andra miljöer och sammanhang (Esaiasson 2012). Resultaten från denna studie ämnas inte generalisera till populationer utan till teori (Bryman 2011). Således är inte avsikten att dra slutsatser om omställningen i andra städer men kan vara relevant för jämförelse av studier i liknande kontexter.

För att öka den externa reliabiliteten, det vill säga i vilken utsträckning undersökningen kan upprepas (Bryman 2011), ges i nästa avsnitt en utförlig beskrivning av studiens tillvägagångssätt och forskningsprocess samt hur det analytiska ramverket används för analys av insamlat material. Det är emellertid omöjligt att återskapa den sociala miljön inom vilken studien genomfördes för att göra den replikerbar (Bryman 2011).

3.2 Tillvägagångssätt

Det samhällssystem som studeras i denna uppsats är konsumtionsområdet och utifrån flernivåperspektivet syftar regim till konsumtionsregimen. Den dominerade funktionen i konsumtionsregimen är linjär konsumtion där kollaborativ konsumtion utgör nischnivån och landskap utgör de externa faktorerna som påverkar konsumtionsregimen. Syftet med uppsatsen är att studera potentialen för kollaborativ konsumtion, därmed utgör nischnivå utgångspunkten.

Forskningsmetoden är uppdelad i tre delar där varje del besvarar en av uppsatsens frågeställningar (se figur 4). I första delen besvaras frågan om vilka olika typer av kollaborativ konsumtion som finns i Malmö genom att beskriva nischnivån och således identifiera och kategorisera verksamheter inom kollaborativ konsumtion i Malmö. Fortsättningsvis refereras dessa verksamheter till som nischverksamheter. Den andra delen svarar på frågan om vilka barriärer som kan identifieras för en omställning till kollaborativ konsumtion genom att undersöka vilka element på regimnivå som utgör barriärer. Således intervjuas nischverksamheter för att ta del av vilka problem de har haft i samband med sina kollaborativa verksamheter. I tredje delen besvaras frågan om förutsättningarna för en omställning till kollaborativ konsumtion genom att analysera tryck från landskapsnivå, spänning inom regimen och press från nischnivå.

Figur 4. Beskrivning av tillvägagångssättet och tillämpning av det analytiska ramverket.

3.2.1 Del 1 – Identifiering och kategorisering av nischverksamheter

Med utgångspunkt på nischnivån inleds studien med att beskriva kollaborativ konsumtion i Malmö. Utifrån definitionen av kollaborativ konsumtion (2.1.1) och Schors (2014) fyra kategorier (2.1.2) identifieras och kategoriseras nischverksamheter. Syftet med kategoriseringen är att beskriva vilka olika typer av kollaborativ konsumtion som finns i Malmö. För att identifiera verksamheterna användes initialt sociala medier och sökning på Google som tillvägagångssätt och därefter tillämpades snöbollsurval, vilket innebär att verksamheter som är relevanta för studien används för att få kontakt med ytterligare verksamheter

(Bryman 2011). Resultatet från de identifierade och kategoriserade nischverksamheterna ligger till grund för intervjuerna i del 2 och för analysen i del 3.

3.2.2 Del 2 – Intervjuer med nischverksamheter

För att förstå barriärerna för en omställning till kollaborativ konsumtion genomfördes semistrukturerade intervjuer med representanter för nischverksamheter i Malmö. Barriärerna utgörs av de *strukturella* och *kulturella* elementen som upprätthåller funktioner på regimnivå. Genom att identifiera barriärerna kan jag urskilja vilka element på regimnivå som hindrar omställningen till kollaborativ konsumtion. Resultatet från intervjuerna presenteras i del 2 i kapitel 4 och analyseras därefter i del 3.

Semistrukturerade intervjuer används för att få fram intervjupersonernas egna uppfattningar och synsätt. Semistrukturerade intervjuer utgår ifrån en intervjuguide men är en flexibel process där intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren (Bryman 2011). Intervjuerna genomförs med verksamhetsledare för nischverksamheter för att få en förståelse för vilka problem de kollaborativa verksamheterna stött på. Studien utgår ifrån nischnivå och har för avsikt att studera barriärer utifrån nischverksamheternas perspektiv, därför gjordes endast intervjuer med nischverksamheter.

Urvalet av intervjupersoner baseras på de nischverksamheter som identifieras i del 1. Alla identifierade nischverksamheter kontaktades via mail och fick förfrågan om att delta i en intervju. Endast sju av femton verksamheter tackade ja till att delta i en intervju. En person per verksamhet intervjuades, med undantag för STPLN där två intervjuer genomfördes. Detta på grund av att STPLN driver flera olika verksamheter inom kollaborativ konsumtion. Intervjuerna genomfördes i en lugn miljö eller genom telefonintervjuer. Alla intervjuer spelades in och transkriberades för att senare kunna gå tillbaka till viktig och intressant information vilket ökar studiens trovärdighet (Bryman 2011). Sammanlagt genomfördes intervjuer med sju verksamheter.

Nischverksamheter som intervjuades:

- Swopshop
- Grannsaker
- Delbar
- STPLN
- ReTuren
- ToolPool
- Sunfleet

Utöver de semistrukturerade intervjuerna genomfördes även informantintervjuer med två personer från Malmö Stad samt en person från Skanska. Informantintervjuerna med Malmö Stad genomfördes för att få information om relevanta dokument och kommunala policys om kollaborativ konsumtion. Skanska intervjuades för att bekräfta information som framkom under intervju med STPLN om samarbete mellan verksamheterna, samt för att få information om hur Skanska som aktiva byggherrar i Malmö arbetar med kollaborativ konsumtion.

Informantintervjuer:

- Avdelningschef, Miljöförvaltningen, Malmö Stad
- Landskapsarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, Malmö Stad
- Projektutvecklare, Skanska Sverige AB

3.2.3 Del 3 – Förutsättningarna för omställning

För att analysera förutsättningarna för omställning används flernivåperspektivet som beskrivs i föregående kapitel. På respektive nivå analyseras förutsättningarna med hjälp av *tryck*, *spänning* och *press*.

På landskapsnivå analyseras påverkan från externa faktorer och hur de kan skapa tryck på regimnivå. På regimnivå analyseras barriärerna och hur de hindrar att spänning skapas inom regimen. På nischnivå analyseras hur nischverksamheter kan skapa press på regimnivå. Nedan ges en sammanfattning av vad som analyseras på de olika nivåerna.

- Landskapsnivå – externa faktorer (Tryck)
- Regimnivå – barriärer (Spänning)
- Nischnivå – nischverksamheter (Press)

Vidare används transition management som utgångspunkt för att analysera aktörers roller och förstå hur de kan påverka omställningen till kollaborativ konsumtion. På regimnivå kopplas förutsättningarna till hur aktörer kan *stimulera* eller *blockera* en omställning.

3.2.4 Skillnad på analys och diskussion

Analysen som genomförs i del 3 är inte ett renodlat resultat utan bygger på resultaten från del 1 och 2. Jag har valt att presentera analysresultatet i kapitlet 4 för att svara på uppsatsens frågeställning om förutsättningarna för en omställning. Därmed görs den teoretiska anknytningen i kapitel 4.

I kapitel 5 sammanställs de tre delarna från kapitel 4 för att presentera ett samlat svar på uppsatsens frågeställningar. Dessutom diskuteras och problematiseras analysresultaten i ett bredare perspektiv för att få en förståelse för vilka konsekvenser resultatet kan få. I kapitel 5 diskuteras även det analytiska ramverket, metodologiska begränsningarna och framtida forskning.

3.3 Material

Primärmaterialet som ligger till grund för analysen består av semistrukturerade intervjuer. Utöver det utgår uppsatsen främst ifrån vetenskapliga artiklar men på grund av att ämnet är relativt nytt inom forskningen finns det en lucka i utbudet av peer-reviewed artiklar kring kollaborativ konsumtion. Därmed används även litteratur framtagen av forskare men som inte är granskad. Detta material består av texter från konferenser och från projekt med externfinansiering från organisationer eller statliga myndigheter. Följaktligen har ambitionen varit att verifiera litteraturen med flera olika källor.

4. Resultat och Analys

Detta kapitel innehåller resultat och analys och utgår ifrån de tre delar som beskrivs i metoden. Del 1 (4.1) redovisar resultatet av identifierade och kategoriserade nischverksamheter inom kollaborativ konsumtion i Malmö. I del 2 (4.2) redovisas resultatet av vilka barriärer som kan urskiljas utifrån intervjuer med nischverksamheter. Slutligen i del 3 (4.3) analyseras förutsättningarna för en omställning till kollaborativ konsumtion med utgångspunkt i flernivåperspektivet.

4.1 Del 1 – Kollaborativ konsumtion i Malmö

I Malmö kunde 16 nischverksamheter identifieras utifrån Botsman och Rogers (2010) definition av kollaborativ konsumtion. Inom produkttjänstesystem kunde 8 nischverksamheter identifieras, inom omfördelningsmarknader 3 nischverksamheter och inom kollaborativa livsstilar 5 nischverksamheter.

För att undersöka vilka olika typer av kollaborativ konsumtion som finns i Malmö kategoriseras de identifierade nischverksamheterna (se figur 5).

		Marknadsstruktur	
		P2P	B2P
Marknadsorientering	Icke vinstdrivande	Skjutsgruppen Kollektivhus Stadsodling 1	STPLN Garaget ReTuren 2
	Vinstdrivande	Grannsaker Delbar GoMore SnappCar Airbnb Couchsurfing Swopshop Retoy 3	ToolPool Sunfleet 4

Figur 5. Resultat av kategorisering av nischverksamheter inom kollaborativ konsumtion i Malmö utifrån Schor (2014).

Resultatet visar att det finns en stor spridning av nischverksamheter i Malmö. Emellertid kan kategori tre urskiljas som den mest representerade kategorin. Nedan beskrivs nischverksamheterna inom respektive kategori.

4.1.1 Kategori 1

Första kategorin, P2P och icke-vinstdrivande, utgörs av verksamheter som drivs av civilsamhället och ideella organisationer. Skjutsgruppen är en ideell organisation som bygger på samåkning mellan privatpersoner. Verksamheten interagerar via digitala plattformar så som sociala medier där privatpersoner erbjuder en plats i sin bil till andra privatpersoner. I denna kategori finns även kollektivhuset Sofielund vilket är ett hus i Malmö som är ämnat för kollektivboende. Kollektivhus tillhör systemet för kollaborativa livsstilar och är ett samlingsnamn för bostäder där utrymmen utnyttjas gemensamt. Det finns många typer av kollektivboenden i Malmö, här används Sofielund som ett exempel. I bostadsrätter kan samfälligheten ses som en förmedlare medan det i hyresrätter inte alltid finns en lika självklar förmedlare eftersom det ofta sköts direkt mellan de boende. En annan typ av verksamhet i kategori 1 är stadsodling. I stadsdelen Seved i Malmö finns ett exempel på stadsodling men det finns ett flertal stadsodlingar med samma koncept i staden. Gemensamt för stadsodling är markanvändning där marken är en resurs som utnyttjas tillsammans för odling.

I dessa tre verksamheter maximeras tillgångar och i samtliga fall utgörs tillgången av utrymme och stämmer därför överens med beskrivning av kollaborativa livsstilar (Botsman & Rogers 2010). Eftersom skjuts, kollektivt boende och odling sker mellan privatpersoner, P2P, och är icke vinstdrivande verksamheter ingår de i denna kategori.

4.1.2 Kategori 2

I den andra kategorin, B2P och icke vinstdrivande, är kommunala aktörer och ekonomiska föreningar verksamma. STPLN är en ekonomisk förening som består av flera olika verksamheter som startades på initiativ av Malmö Stad. Verksamheten får grundfinansiering av kommunen som täcker vissa delar av kostnaderna men bygger även på yttre finansiärer. Gemensamt för verksamheterna på STPLN är att alla är inom produkttjänstesystem, det vill säga att STPLN som entreprenör erbjuder allmänheten att använda olika typer av tjänster. Ett exempel är Cykelköket, en öppen verkstad där folk kan komma och reparera sina egna cyklar. Denna typ av verksamhet, så kallad ”maker space”, anses av Örhwall (2015) tillhöra kollaborativ produktion och inte konsumtion. I denna studie anses Cykelköket vara en entreprenör som tillhandahåller de verktyg

som behövs för att användaren ska kunna reparera sin cykel. Detta kan jämföras med Garaget, som skapar tillgång till verktyg. Garaget drivs av Malmö Stad och är en verktygspool där privatpersoner gratis kan låna verktyg. Skillnaden mellan verksamheterna är att STPLN erbjuder en verkstad där arbetet genomförs vilket innebär att verktyg inte lånas hem, vilket är fallet med Garaget. I denna kategori finns även ReTuren, en hub för återvinning och återanvändning, som drivs av VA-syd. På ReTuren kan privatpersoner lämna in saker som inte längre används och plocka nya saker i gratishörnan. ReTurens verksamhet ingår i omfördelningsmarknaden eftersom önskade varor fördelas vidare. Gemensamt för de tre verksamheterna är att de drivs med kommunala bidrag och är icke vinstdrivande.

4.1.3 Kategori 3

Samtliga verksamheter inom den tredje kategorin, P2P och vinstdrivande, drivs av företag. Inom denna kategori identifierades åtta olika verksamheter där sex av dem är baserade på plattformar som förmedlar mellan användare och entreprenör. Plattformarna är digitala och baseras på internet vilket innebär att verksamheterna inte är specifika för Malmö utan finns utbredd över landet men eftersom de är verksamma i Malmö och Malmöbor kan använda tjänsten så inkluderas de i studien. Fyra av plattformar; Grannsaker, Delbar, GoMore och SnappCar innebär att en privatperson lånar eller hyr ut saker till andra privatpersoner och är därmed verksamma inom produkttjänstesystem. Grannsaker och Delbar är plattformar för utlåning av blandade varor medan GoMore och SnappCar är plattformar för uthyrning av bilar. Airbnb och Couchsurfing där användare kan hyra en lägenhet eller låna en soffa av en entreprenör ingår i kollaborativa livsstilar. De två sista verksamheterna, Retoy och Swopshop, är båda verksamma inom omfördelningsmarknader eftersom de bygger på byteshandel mellan privatpersoner där önskade varor bytas bort. Retoy är en omfördelningsmarknad för leksaker och Swopshop är en omfördelningsmarknad för kläder.

4.1.4 Kategori 4

Inom den sista kategorin, B2P och vinstdrivande, kunde två företag identifieras, Sunfleet och ToolPool. Båda företagen erbjuder produkttjänster till privatpersoner, skillnaden är att ToolPool är en gratistjänst som lånar ut verktyg medan Sunfleet tar ut en kostnad för uthyrning ut bilar. Sunfleet är ett företag som driver en bilpool och ingår i Hertz First Rent A Car AB (FRAC), som till 45 procent ägs av Volvo Personvagnar Norden AB (Hertz 2016). Hertz, traditionell biluthyrningsverksamhet, kan anses passa in i denna kategori. Emellertid

beskriver Sunfleet (2016) skillnaden mellan Sunfleet och Hertz som att de fyller glappet mellan traditionell bilförsäljning och traditionell biluthyrning. Eftersom de är inom samma koncern skulle det inte vara fördelaktigt för verksamheterna att ha samma affärsmodell. ToolPool är en verktygspool som drivs tillsammans med Malmö Järnhandel, eftersom Malmö Järnhandeln är ett kommersiellt företag anses ToolPool vara en vinstdrivande verksamhet trots att tjänsten i sig är gratis. Utöver ToolPool finns det andra företag i Malmö som hyr ut verktyg men dessa verksamheter, exempelvis Bauhaus, är ofta placerade på köpcenter i utkanten av staden och inkluderas därmed inte in i studien.

4.2 Del 2 – Barriärer för kollaborativ konsumtion

Resultatet från intervjuerna med nischverksamheterna visar att både strukturella och kulturella element utgör barriärer för en omställning till kollaborativ konsumtion (se tabell 1). Inom de strukturella elementen kan tre huvudsakliga barriärer urskiljas; politik, lagstiftning och ekonomi och inom de kulturella kan två huvudsakliga barriärer urskiljas; konsumtionsbeteende samt tillförlitlighet och säkerhet. Nedan ges en fördjupad redogörelse av respektive barriär utifrån intervjupersonernas egen uppfattning.

Tabell 1. Redovisning av de huvudsakliga barriärerna utifrån de semistrukturerade intervjuerna.

	ToolPool	Swopshop	Grannsaker	Delbar	STPLN	ReTuren	Sunfleet
STRUKTUR							
Politik	●	●	●	●	●	●	●
Lagstiftning	●		●			●	●
Ekonomi	●	●			●	●	
KULTUR							
Konsumtionsbeteende			●		●		●
Tillförlitlighet och säkerhet			●	●			

4.2.1 Struktur

Kommunerna måste spela en betydligt större roll än vad de gör idag (Grannsaker 2016)

Politiska institutioner identifieras av samtliga intervjupersoner som ett element som hindrar omställningen till kollaborativ konsumtion. I citatet ovan beskriver Grannsaker att det krävs ett större stöd från kommunen. Grannsaker (2016) menar att framtiden är oerhört ljus för kollaborativ konsumtion och att makten till stor del ligger hos staten och kommunen. Tillväxt från ökad konsumtion har länge varit fokus i samhället men att fortsätta på det viset är ohållbart (Grannsaker 2016).

Likaså beskriver STPLN (2016a) att det krävs ett stöd från kommunen för att det ska ske en utveckling av kollaborativ konsumtion i Malmö. STPLN (2016a) anser även att verksamheten skapar och uppfyller en samhällsfunktion som kommunen inte själv kan uppnå. Delbar (2016) anger att det kan förväntas att kommunen involveras eftersom medborgare efterfrågar olika former av kollaborativ konsumtion och även Swopshop (2016) anser att det krävs en förändring på politisk nivå. För att få information om hur Malmö Stad arbetar med kollaborativ konsumtion gjordes två informantintervjuer. Under informantintervjuerna framkom att det inte finns några kommunala styrdokument för kollaborativ konsumtion i Malmö Stad men att det finns en koppling i miljömålen (Miljöförvaltningen 2016).

ToolPool (2016) menar att både politiker och affärsaktörer måste agera. Politiker kan styra genom att stötta verksamheter inom kollaborativ konsumtion men hindras av att de inte får gynna specifika verksamheter (ToolPool 2016). Enligt ReTuren (2016) kan kollaborativ konsumtion konkurrensutsätta en marknad vilket kan vara ett hinder för kommuner som vill jobba med kollaborativ konsumtion. Likaså tar Swopshop (2016) upp konkurrenssituationen men ser inte det som ett problem. Utöver detta beskriver ReTuren (2016) att det behövs en samsyn och att det handlar om hur kommunen och kommunala aktörer är organiserade samt vem som ska äga frågan.

Sunfleet (2016) anser att politiska beslut kan påverka branschens utveckling och lyfter fram exempel så som markupplåtelse för bilpooler vilket politiker och kommunen kan påverka. Dessutom krävs det ett aktivt arbete med parkeringsnormer för nyproduktion (Sunfleet 2016). I detta fall är kommunen inte den enda aktören utan även byggherrar är viktiga att involvera. I en informantintervju med Skanska (2016) framkommer att de arbetar med bilpooler i nyproducerade bostadshus och att de även undersöker möjligheterna till samarbete med STPLN för att erbjuda cykelverkstad till hyresgäster (Skanska 2016; STPLN 2016a). Likaså nämner Grannsaker (2016) att de undersöker

samarbete med kommunala fastighetsbolag för att erbjuda lånehubbar som förser bostadsområden med verktyg och liknande varor.

Varorna är billiga och arbetskraften dyr, det ska vara tvärtom. Om vi inte beskattar arbetet så mycket utan skattar konsumtionen så blir det lönt att reparera och fixa. (ToolPool 2016)

Citatet lyfter fram att det krävs en förändring i skattesystemet vilket flera av intervjupersonerna framhäver och därmed kan olika former av *lagstiftning* identifieras som barriärer. ToolPool (2016) menar att vi borde beskatta konsumtion istället för reparation och på så sätt främja produktion av hållbara produkter. Även Sunfleet (2016) lyfter fram lagstiftning kring skatter som en barriär och tar upp momsskatt och trängselskatt som exempel.

Grannsaker (2016) anser att skattesystemet är en utmaning för verksamheten och specifikt för entreprenören som hyr ut via plattformar så som Grannsaker eftersom det finns gränsvärden för vad du får tjäna genom att hyra ut ägodelar. Därför borde skattesystemet förändras och göra det enklare att hantera det i sin egen deklaration (Grannsaker 2016). Grannsaker (2016) menar även att staten måste ställa högre krav på kommuner att jobba med dessa frågor och stötta verksamheter på andra sätt än bara ekonomiskt. Detta stämmer överens med ReTurens uppfattning om att VA-syd, som ett kommunalt bolag, måste ha ett tydligare uppdrag enligt lagen för att kunna jobba mer med dessa frågor (ReTuren 2016). ReTuren (2016) betonar att det behövs ett tydligare uppdrag enligt lagstiftningen eftersom miljöbalken beskriver deras uppdrag. Enligt lagen är det inte ReTurens uppdrag att t.ex. ordna workshops kring återbruk men samtidigt ska de enligt europeisk lagstiftning arbeta med avfallshierarkin där återbruk är inkluderat. Detta innebär att svensk och europeisk lag inte går hand i hand och ReTuren efterfrågar därmed en förändrad lagstiftning för att kunna arbeta mer med dessa frågor (ReTuren 2016).

Jobbar man som vi gör med sociala frågor, kulturfrågor och hållbarhetsfrågor är det väldigt sällan det finns en slutkonsument som är beredd att betala priset för vad det kostar (STPLN 2016a)

Ekonomi tas upp som en barriär av flera intervjupersoner och i citatet ovan beskriver det övergripande problemet med att finansiera verksamheterna inom kollaborativ konsumtion. Emellertid kan en ekonomisk barriär även gälla för vinstdrivande verksamheter och utgörs då av en ekonomisk risk.

STPLN finansieras av Malmö Stad och andra aktörer men endast under specifika projektperioder. Att jobba i projekt beskrivs som en barriär eftersom verksamheten får finansiering för att starta men inte för att driva verksamheten (STPLN 2016a). ReTuren (2016) beskriver sin verksamhet som ett pilotprojekt

med syftet att identifiera kostnader för denna typ av verksamheter. I framtiden är tanken att ReTuren ska öppna flera verksamheter i Malmö men för att kunna göra det måste taxan höjas och därmed måste de veta driftkostnader för att politikerna ska kunna ta ett beslut (ReTuren 2016). Den här typen av pilotprojekt kan enligt ReTuren (2016) få problem med lokal förankring vilket resulterar i att verksamheten måste läggas ner efter projektets slut. Detta stämmer överens med STPLNs (2016b) uppfattning om att förankring ofta är ett problem i projekt vilket medför att stora kostnader för verksamheter som i slutändan ändå måste läggas ner. Det tar mycket tid att starta upp och förankra verksamheter därför krävs intresserade och drivna människor men även finansiering för att genomföra arbetet (STPLN 2016b).

STPLN och ReTuren är båda icke vinstdrivande verksamheter och därmed kan finansiering verka som ett självklart problem men även Swopshop, som är vinstdrivande, beskriver finansiering som en barriär (Swopshop 2016). Swopshop (2016) menar att det tar tid innan verksamheten kommer igång och går med vinst, dessutom är kostnaderna för lokal stora. För STPLN är lokal ett ekonomiskt hinder eftersom de själv inte skulle kunna betala lokalen och är därmed beroende av att Malmö Stad tillhandahåller med lokal (STPLN 2016b). Swopshop beskriver att butiken måste ligga på en lättillgänglig plats i centrum, vilket även gäller för ToolPool, men att problemet med citykoncept är dyra lokaler (Swopshop 2016; ToolPool 2016).

ReTuren (2016) nämner att samfinansiering med exempelvis fastighetsägare kan vara ett alternativ till finansiering. Detta lyfter även STPLN (2016a) fram som en viktig lösning på de ekonomiska problemen.

ToolPool (2016) menar att det krävs kapital för att starta upp men att det underlättar att vara knuten till en etablerad verksamhet för att få in kapital. Att kombinera järnhandeln och ToolPool ses som en stor fördel eftersom en win-win situation skapas där de som gratis lånar verktyg även handlar spik och andra tillbehör i järnhandeln (ToolPool 2016). Emellertid finns det ekonomiska risker för stora företag att ställa om till kollaborativ konsumtion (ToolPool 2016). I det ekonomiska systemet drivs företag av kortsiktiga vinster och kollaborativ konsumtion är inte en kostnadseffektiv affärsmodell på kort sikt (ToolPool 2016). ToolPool (2016) menar att etablerade företag måste tvingas att ställa om men betonar att de är så pass stora att det är en lång process.

4.2.2 Kultur

Väldigt många förstår sig inte på det alls men det har nog ändrats mycket bara under de senaste fem åren (STPLN 2016b)

Intervjupersonerna uppfattar det som att allmänheten generellt har en positiv syn på kollaborativ konsumtion men flera av intervjupersonerna anser att *konsumtionsbeteendet* är ett problem och att det krävs en beteendeförändring. Citatet belyser att det finns två sidor hos allmänheten, dels de som inte alls förstår syftet med kollaborativ konsumtion, dels att allmänheten på senare tid har förändrat sin inställning. Grannsaker (2016) lyfter även fram dessa två sidor hos allmänheten och menar att majoriteten har en ovilja att låna men att intresset ökar mer och mer. Delbar (2016) och ReTuren (2016) upplever att allmänheten generellt har en positiv syn på kollaborativ konsumtion vilket stämmer överens med ToolPools (2016) uppfattning. Swopshop (2016) menar att folk gillar det sociala men framhåller att det främst är kvinnor som kommer in i butiken.

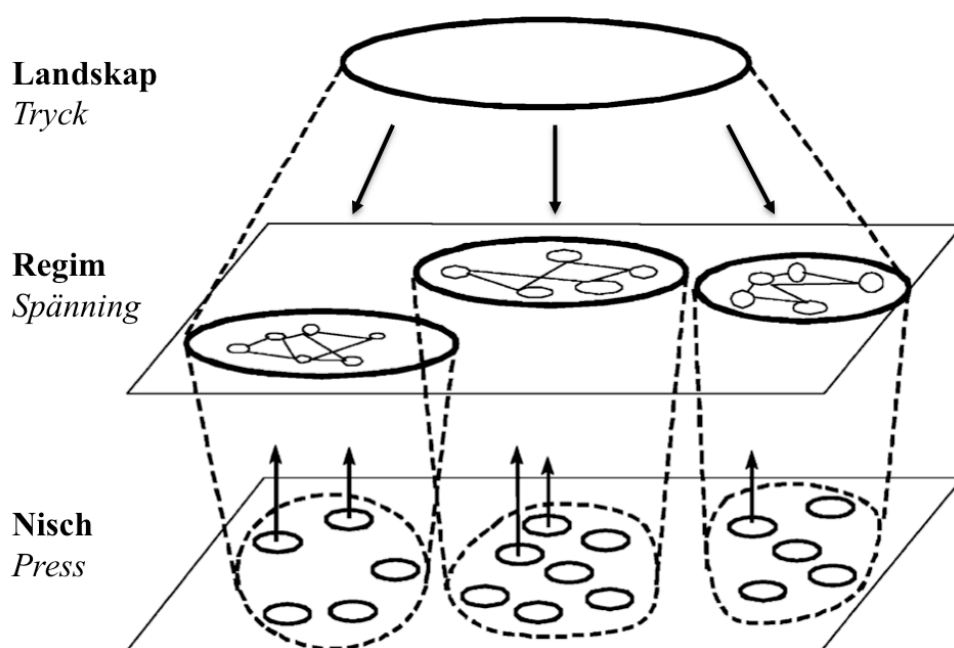
Sunfleet (2016) menar att den största utmaningen är att komma ifrån traditionella tänkandet och att nå ut till den breda massan. Trots en positiv inställning hos allmänheten krävs det fortfarande en beteendeförändring (Sunfleet 2016). Likaså anser Grannsaker att den största utmaningen med kollaborativ konsumtion att övervinna de gamla strukturerna kring vårt konsumtionsbeteende (Grannsaker 2016).

Tillförlitlighet och säkerhet betonas som en barriär av Grannsaker och Delbar. Grannsaker (2016) beskriver att deras största utmaningar är att nå ut till tillräckligt många samt att skapa ett säkert och tillförlitligt system för användaren. Både Grannsaker (2016) och Delbar (2016) samarbetar med försäkringsbolag för att användaren ska känna sig trygg och säker.

Enligt Grannsaker måste försäkringssystemet utvecklas för att hantera den här typen av verksamheter (Grannsaker 2016). Säkerheten för användaren minskar om inte försäkringsbolag är villiga att försäkra (Grannsaker 2016). Försäkringssystemet är inte utbyggt ännu och försäkringsbolagen vet inte hur de ska hantera den här typen av verksamheter. Främst P2P verksamheter är svåra för försäkringsbolag att hantera eftersom de bygger på nya affärsmodeller där två privatpersoner lånar och hyr ut mellan varandra (Grannsaker 2016).

4.3 Del 3 – Förutsättningar för en omställning

Flernivåperspektivet används för att analysera förutsättningarna för en omställning till kollaborativ konsumtion, det vill säga ett regimskifte. Omställning sker när funktioner på regimnivå ändras fundamentalt och detta sker genom att förutsättningar på landskapsnivå och nischnivåerna förändras eller genom spänning inom regimen. På respektive nivå analyseras förutsättningarna för en förändring med hjälp av *tryck*, *spänning* och *press* (se figur 6). Först analyseras externa faktorer på landskapsnivå, sedan barriärerna på regimnivå, slutligen nischverksamheterna på nischnivå.

Figur 6. Geels (2002) modell som illustrerar de olika nivåerna samt förutsättningarna (Haan & Rotmans 2011).

4.3.1 Tryck från externa faktorer

Konsumtionssamhället grundas i den globala marknadsekonomin vilken är inlåst i ett system där allt från produktionskostnader och avtal till lagstiftning och tankesätt gynnar den linjära produktionen och konsumtionen (Ellen MacArthur Foundation 2013). Marknadsekonomin är därmed en stark faktor som påverkar förutsättningarna för förändring på regimnivå. Emellertid har det skett

förändringar i flera andra externa faktorer som försvagar inlåsningen i den omgivande miljö som marknadsekonomi skapar. Förändringen i dessa externa faktorer beskrivs nedan.

Den ekonomiska krisen kan ses som en startpunkt för utvecklingen av kollaborativ konsumtion (Cohen 2016; Balaram 2016; Belk 2013). Krisen innebar att modeller med fokus på konsumentens behov utforskades för att ta tillvara på outnyttjad kapacitet av varor (Cohen 2016). Utöver det har klimatförändringar ökat och de negativa effekterna i vårt samhälle blir allt tydligare vilket delvis medför en ökad medvetenhet om miljöproblem hos allmänheten, en process som skapar tryck på funktioner i rådande regimer (Smith et al 2010). Intervjupersonerna bekräftar att en ökad medvetenhet hos allmänheten och att de efterfrågar hållbara former av konsumtion. Samtidigt identifieras konsumtionsbeteende som en barriär vilket har en stark koppling till marknadsekonomi som driver på den linjära konsumtionen. Ytterligare en extern faktor som påverkar förutsättningarna för omställning i konsumtionsregimen är ett ökat pris på råmaterial (Rockström 2015). När priset ökar blir det dyrare att använda nya resurser vid produktion vilket skapar incitament att återanvända och återbruka vilket i sin tur gynnar kollaborativ konsumtion. Klimatförändring skapar tillsammans med ökad miljömedvetenhet, ekonomisk kris och ökat pris på råmaterial ett tryck från landskapsnivå till regimnivå.

4.3.2 Spänning inom konsumtionsregimen

Inom konsumtionsregimen är linjär konsumtion den dominerade funktionen som tillgodoser olika behov så som transport, boende, detaljhandel och energi genom en sammankoppling av olika element. Regimen består av multinationella företag som t.ex. IKEA, HM och Volvo för att nämna ett fåtal, vilka bygger på traditionella affärsmodeller av linjär konsumtion. Förutom företag består regimen av ett nätverk av olika aktörer som t.ex. kommun, civilsamhället och andra aktörer som på olika sätt stöttar funktionerna i den rådande regimen.

Resultatet från intervjuerna visar att det båda finns strukturella och kulturella element på regimnivå som utgör barriärer för nischverksamheterna att bryta sig ur nischnivå vilket hindrar omställningen till kollaborativ konsumtion. Fem huvudsakliga barriärer kunde urskiljas; politik, lagstiftning, ekonomi, konsumtionsbeteende samt tillförlitlighet och säkerhet.

För att nischer ska få genomslag krävs att en bred krets av kraftfulla aktörer involveras (Smith et al 2010:441), då en ensam aktör inte kan styra mot kollaborativ konsumtion (Rotmans et al 2001). Nuvarande regimaktörer kan antingen stimulera eller blockera omställningen av regimen. Nedan analyseras hur förändringar i strukturella och kulturella element kan överbrygga barriärerna för nischverksamheter och på så sätt skapa spänning inom regimen. Utöver det

analyseras hur aktörer på regimnivå kan påverka barriärerna genom att stimulera eller blockera omställningen till kollaborativ konsumtion.

Politik

Resultatet visar att alla intervjuade nischverksamheterna i Malmö efterfrågar ett större politiskt stöd från kommun med ekonomiska medel eller att på andra sätt underlätta för verksamheterna. Regimen bygger på en global marknadsekonomi som kommunen inte kan styra över men de kan spela en stor roll genom att stötta kollaborativa verksamheter. Detta stämmer överens med Rotmans et al (2001) som menar att staten både kan och borde ta den ledande rollen i att styra utvecklingen men att kommuner också har en viktig roll att spela. Kommuner kan bland annat stötta nischverksamheter genom att ta fram policy kring kollaborativ konsumtion och på så sätt sätta riktlinjer för kommunens roll och arbete. Idag finns det inga styrdokument i Malmö Stad som explicit behandlar kollaborativ konsumtion men enligt informantintervjun med Miljöförvaltningen kan Malmö Stads miljömål kopplas till kollaborativ konsumtion (Malmö Stad 2016). Ett av miljömålet fastställer att ”i Malmö är det lätt att göra rätt” (Malmö Stad 2009) men uttrycker inte explicit att det ska ske genom kollaborativ konsumtion vilket medför otydliga riktlinjer från kommunen. Att strategiskt styra nischer är ett policyinstrument som inte nödvändigtvis resulterar i en omställning men när beslutsfattare stöttar eller skapar nischer sker en inlärningsprocess och institutionell anpassning som pressar utvecklingen framåt (Rip & Kemp 1998). Policies och styrdokumentet för Malmö Stad behöver därmed tydliggöras för att bidra till en omställning till kollaborativ konsumtion och ett mer hållbart samhälle.

Resultatet visar att kommunen redan stöttar kollaborativ konsumtion då Malmö Stad och VA-syd har tagit initiativ till nischverksamheterna STPLN, Garaget och ReTuren och på så sätt stimulerar kommunen förändringen till kollaborativ konsumtion. Emellertid menar STPLN att kommunen behöver se civilsamhället som en tillgång (STPLN 2016a) men problemet med att kommuner involveras i denna typ av verksamheter är att de inte får rubba konkurrensen i staden. Konkurrenslagstiftning är därmed en svårighet som kan hindra kommunen från att stötta nischverksamheter inom kollaborativ konsumtion (ReTuren 2016). VA-syd har enligt lagstiftningen ett uppdrag att ta hand om avfallet i staden men enligt ReTuren (2016) behövs en tydligare lagstiftning för att underlätta deras arbete med att minska avfallet och involveras i kollaborativa verksamheter. Länken mellan lagstiftning och kommunens roll är en av de avgörande förutsättningarna för en omställning till kollaborativ konsumtion. En förändrad lagstiftning kan ses som ett incitament för kommunen att arbeta mer med resurshanteringen och minska avfallet och på så sätt stötta en omställning till kollaborativ konsumtion.

Lagstiftning

Det finns tendenser från både staten och EUs som antyder att förutsättningar kan förändras på regimnivå genom nya regler och riktlinjer. EU har beslutat att ta fram ”European agenda for the collaborative economy” (EU-kommissionen 2015:550) som innefattar en vägledning i hur europeisk lagstiftning kan appliceras på affärsmodeller för kollaborativ konsumtion samt att utreda om det finns luckor i lagstiftningen. Även den svenska regeringen har beslutat att tillsätta en utredning om kollaborativ konsumtion som ska vara klar år 2017 (Dir. 2015:136). Att tillsätta en utredning antyder att det finns tendenser till förändring men eftersom utredningen ännu inte är klar och redovisad kan riktningen på utvecklingen inte fastställas. Rip och Kemp (1998) anser att statens roll är att visa inriktning och underlätta förändring istället för att ha en reglerande roll. Statens utredning kan påverka utkomsten av kommuners agerande genom tydliga riktlinjer och på så sätt göra det lättare för kommuner att ta ställning till hur de ska arbeta med dessa frågor. Genom att aktörerna förändrar sina roller och samarbetar kring dessa frågor kan de strukturella barriärerna för lagstiftning och politik överbryggas. Detta kan skapa spänning inom regimen och därmed skapa de förutsättningar som behövs för att en omställning ska ske.

Ekonomi

Etablerade företag på regimnivå kan överbrygga de ekonomiska barriärerna genom att involveras i nischverksamheter och flera nischverksamheter i Malmö visar att detta är möjligt. ToolPool kombinerar kommersiell järnhandel med en verksamhet som bygger på kollaborativ konsumtion och trots sin lilla verksamhet vinner företaget på att inkludera kollaborativ konsumtion i sin affärsmodell.

Inom boendesektorn kan regimaktörer så som byggherrar och fastighetsägare stimulera en förändring genom att involveras i kollaborativ konsumtion, exempelvis har Skanska påbörjat samarbete med nischverksamheten STPLN för att erbjuda cykelverkstad i bostadshus. Enligt Skanska (2016) blir det även allt vanligare med bilpooler i nybyggnation av bostadshus och menar att det främst handlar om miljöaspekter men även att de vill arbeta mer med sociala frågor för att erbjuda gemensamma funktioner i bostadsområden (Skanska 2016). Skanska beskriver att de vill använda de funktioner som finns i området istället för att bygga nya (Skanska 2016). Likaså menar STPLN (2016a) att det är viktigt att utnyttja verksamheter som har arbetat fram ett fungerande koncept och beskriver en potentiell samverkan med Skanska som en win-win lösning.

Sunfleet är ytterligare ett exempel på hur regimaktörer kan involveras i nischverksamhet. Sunfleet kan få genomslagskraft från nisch- till regimnivå genom att Volvo investerar i verksamheten och på så sätt driver på utvecklingen. Emellertid kommer detta antagligen inte innebära att Volvos bilförsäljning slås ut då både bilförsäljning och biluthyrning behövs för att tillgodose alla olika behov i samhället.

Problemet med att involvera etablerade företag i nischverksamheter är att de till stor del drivs av marknadsekomin på landskapsnivå som främjar den linjära konsumtionen vilket innebär att de drivs av vinstintresse och väljer den mest kostnadseffektiva lösningen. ToolPool (2016) lyfter problemet med att det i och med den linjära konsumtionen är billigare att producera nytt än att återvinna eller återanvända därmed finns det inga incitament för företagen att ställa om och gå bort från den linjära produktionen och konsumtionen. Däremot, när priserna på råmaterial stiger, skapas incitament för företag att ställa om till andra modeller eftersom det då blir dyrare med nyproduktion än att återvinna och återanvända. Detta visar att förändringar i externa faktorer på landskapsnivå, så som ökade priser på råmaterial, skapar förutsättningar för förändring på regimnivå.

Konsumtionsbeteende

Resultatet från intervjuerna visar att verksamheterna i Malmö är positiva och ser en stor potential med kollaborativ konsumtion men att konsumtionsbeteende är ett kulturellt element som utgör en barriär för nischverksamheterna. Konsumtionsbeteendet är starkt sammankopplat med marknadsekomin på landskapsnivå. Den globala konsumtionen skiftar med den globala ekonomin och när världsekonomin gick in i en lågkonjunktur år 2007 minskade efterfrågan på resurser (WWF 2014). Detta betyder att konsumtionsbeteendet är beroende av, och sammanlänkat med, förändringen i externa faktorer på landskapsnivå.

Specifikt för kollaborativ konsumtion är att det kan styras underifrån eftersom det bygger på folkets deltagande. De identifierade verksamheterna bygger på att allmänheten deltar som användare genom att låna eller hyra varor, och i P2P verksamheter även som entreprenör genom att låna och hyra ut varor. Därför är det väsentligt för verksamheternas överlevnad att nå ut till en kritisk massa. Resultatet från intervjuerna visar på att det kan vara svårt att nå en kritisk massa och att det därför krävs en beteendeförändring hos allmänheten.

För att komma över det kulturella behovet av att äga måste kollaborativ konsumtion bli bekvämt, ligga nära till hands, vara säkert och mer kostnadseffektivt än ägandeskap (Botsman & Rogers 2010). Beteendeförändring hänger därmed samman med barriären tillförlitlighet och säkerhet. När allmänheten känner sig osäkra och saknar tillit för verksamheterna inom kollaborativ konsumtion väljer allmänheten att inte delta och blockerar då en omställning. För att stimulera utvecklingen måste allmänheten därmed känna sig säkra och ha tillit för verksamheterna. Säkra och tillförlitliga system är därmed ytterligare en förutsättning för omställning som överbryggat barriären för konsumtionsbeteende.

Tillförlitlighet och säkerhet

Försäkring är ett sätt som skulle kunna bidra med tillförlitlighet och säkerhet för användaren. Både Delbar och Grannsaker har valt att samarbeta med försäkringsbolag för att skapa säkerhet och tillit men även för att öppna upp ögonen för allmänheten (Grannsaker 2016). Grannsaker menar att försäkringsbolag inte är vana vid att arbeta med verksamheter som är baserade på kollaborativa modeller. För att skapa tillförlitliga och säkra system inom kollaborativ konsumtion måste försäkringsbolag anta nya roller och ställa om sitt arbete, först då kan de stimulera omställningen till kollaborativ konsumtion.

4.3.3 Press från nischverksamheter

I den rådande konsumtionsregimen är kollaborativ konsumtion en nischutveckling. Resultatet från kategorisering och identifiering av verksamheter beskriver nischnivån i Malmö och kategorierna används för att analysera förutsättningarna för omställning genom press från nischverksamheter. Resultatet från kategorisering av verksamheter visar att kategori tre är den vanligaste modellen av kollaborativ konsumtion i Malmö, det vill säga vinstdrivande verksamhet som bygger på P2P konsumtion.

Vinstdrivande och icke vinstdrivande

Marknadsorienteringen, vinstdrivande och icke vinstdrivande, är en viktig förutsättning för att nischverksamheter ska kunna skapa press på regimnivå. Schor (2014) hävdar att genom att introducera riskkapitalister i kollaborativ konsumtion förändras dynamiken och främjar en snabbare expansion. Detta skulle innebära att vinstdrivande verksamheter har störst förutsättningar för att skapa press på regimnivå vilket stämmer överens med Cohen och Sundararaja (2015) som menar att plattformar som ägs av aktieägare och som finansieras av investerare driver utvecklingen av kollaborativ konsumtion.

Vinstdrivande verksamheter drivs av målet att maximera omsättningen (Schor 2014). Utveckling av vinstdrivande verksamheter på nischnivå är sammanlänkat med marknadsekonomin på landskapsnivå eftersom vinstintresset utgör den främsta drivkraften. Därmed länkar marknadsekonomin ända ner till nischverksamheter och kan få en avgörande roll i kollaborativ konsumtion.

För vinstdrivande verksamheter inom kollaborativ konsumtion finns det risk för att monopol bildas (Balaram 2016; Demailly 2014; Schor 2014). Schor (2014) menar att när dominerade företag integreras i kollaborativ konsumtion riskerar sektorn att bli monopolistisk. I detta fall handlar det om nätverksmonopol som skapar mervärde genom sitt nätverk av användare, ett exempel på detta är Facebook (Balaram 2016). Monopol är endast en risk för plattformsbaserade verksamheter inom kategori tre eftersom det bygger på en marknad där både

användare och entreprenörer har ett intresse av den mest använda plattformen för att nå flest människor och därmed störst utbud (Demailly 2014). Andra plattformar kan rent tekniskt konkurrera med den mest använda plattformen men har svårt att erbjuda samma utbud med ett mindre nätverk av användare och entreprenörer. Balaram (2016) menar att staten kan få svårt att minska monopolet över dessa plattformar för dessa monopolmarknader förlitar sig till skillnad från traditionellt monopol på folkmassan (Balaram 2016). Samtidigt menar Rotmans et al (2001) att i den globala marknadsekonomin har staten en viktig roll i att introducera lagar och regler som hindrar monopol- och oligopolmarknader från att etableras (Rotmans et al 2001). Detta visar på en koppling mellan dels stat och företag inom regimen men även mellan marknadsekonomin på landskapsnivå, lagstiftning på regimnivå och verksamheter på nischnivå.

För icke vinstdrivande verksamheter är det mest självklara problemet finansiering. STPLN (2016a) anser att problemet grundas i ett projekttänk där projekt får extern finansiering för en viss period och när projektet är slut kan verksamheten inte fortsätta. För att få finansiering måste de ansöka till exempelvis Vinnova eller EU-projekt men det kan också, som i STPLN fall, vara kommunen som finansierar. Projektfinansiering är specifikt för kategori 2 där verksamheterna drivs av kommunala aktörer. Ett bakomliggande problem till att verksamheten inte kan drivas vidare efter projektets slut är förankring i samhället och detta är något som både STPLN (2016b) och ReTuren (2016) nämner som en viktig del i att driva den här typen av verksamheter. För att lyckas med verksamheten måste det finnas en tydlig förankring till de som bor i området för att på så sätt nå ut till en kritisk massa. ReTuren (2016) började förankra och involvera lokala profiler tidigt i processen och har på så sätt skapat goda förutsättningar att lyckas men poängterar att detta inte är en modell som fungerar överallt. När de öppnar verksamheter i andra stadsdelar måste de se till områdets förutsättningar för att implementera lämpliga strategier (ReTuren 2016).

P2P och B2P

Förutom marknadsorienteringen som beskrivs i föregående avsnitt har marknadsstrukturen, P2P och B2P, också en viktig funktion. Citatet nedan beskriver skillnaden i hur P2P och B2P skapar värde.

P2P entities earn money by commissions on exchanges, so revenue growth depends on increasing the number of trades. In contrast, B2P platforms often seek to maximize revenue per transaction, as traditional businesses often do (Schor 2014).

Följaktligen innebär det att P2P maximera vinst genom att öka antalet utbyten medan B2P utgörs av en mer traditionell modell där vinsten maximeras per utbyte. Kategori tre, den vanligaste modellen i Malmö, utgörs av P2P. Inom P2P

domineras modellerna av plattformsbaserade lösningar där teknologi används för att skapa digitala plattformar (Balaram 2016) och i Malmös fall är sex av verksamheterna i kategori tre baserade på digitala plattformar. Dessa plattformar är direkt beroende av hur många användare det finns på båda sidor av marknaden eftersom verksamheten som driver plattformen inte äger några varor utan är endast den marknad där användaren kan hitta en entreprenör och vice versa (Longhi et al 2016). P2P modeller som bygger på digitala plattformar har en stor fördel framför B2P. Det är mer sannolikt att en vara hyrs eller lånas istället för köps om varan finns lättillgänglig i närområdet. Det är svårt och dyrt att installera en fysisk butik överallt men en digital plattform har fördelen att mobilisera alla varor som finns tillgängliga i ett område. P2P modeller som bygger på digitala plattformar har därmed en stor fördel i städer där befolkningstäthet är hög (Demailly 2014).

Grundläggande för digitala plattformar är den teknologiska utvecklingen vilket därmed kan ses som en förutsättning för en omställning till kollaborativ konsumtion (Rip & Kemp 1998). Teknologisk utveckling kan även användas för att minska barriären med tillit och säkerhet genom att introducera ett självregleringssystem. Detta gäller främst för digitala plattformar och Botsman och Rogers (2010) menar att dessa löser två utmaningar; att nå en kritisk massa samt säkerhet och tillit. Förmedlaren kan skapa ett självregleringssystem där användaren får kvalitetsranka entreprenören för att på så sätt skapas ett system som reglerar sig själv och skapar säkerhet och tillit mellan entreprenören och användaren. Utifrån detta kan konstateras att digitala plattformar som bygger på P2P har större förutsättningarna än B2P att skapa press och utmana den rådande regimen (Schor 2014).

Sammanfattningsvis

Analysen visar att det främst är verksamheter inom kategori tre som har förutsättningarna att skapa press från nisch- till regimnivå. Analysen visar även att det har skett en förändring i externa faktorer som skapar tryck från landskapsnivå men att marknadsekonomi hindrar en omställning i konsumtionsregimen. Det som är avgörande för en omställning till kollaborativ konsumtion är att förutsättningarna förändras inom regimen. Studien visar att flera element på regimnivå utgör barriärer för nischverksamheter. Genom att regimaktörer antar nya roller kan barriärer inom strukturella och kulturella element överbryggas och då skapa förutsättningar för en omställning till kollaborativ konsumtion.

5. Diskussion

Den linjära konsumtionen utgör ett ohållbart system som genererar enorma mängder avfall och resulterar i att naturresurser utarmas. Syfte med studien är att svara på frågan om hur förutsättningarna för en omställning till kollaborativ konsumtion ser ut. Resultatet visar att den linjära konsumtionen är djup rotat i samhällets komplexa system och det krävs grundläggande förändring i både strukturella och kulturella element för att möjliggöra en omställning. Detta är en långsam förändringsprocess vilket resulterar i att en omställning kommer ta flera år, kanske decennier, och även då kommer vissa produkter att köpas och konsumeras i enighet med den linjära konsumtionen. Därmed är det enligt mig orimligt att anta att kollaborativ konsumtion fullständigt kommer att ersätta den linjära konsumtionen. Frenken (2013) drar en liknande slutsats och menar att det är osannolikt att bilpooler fullständigt kommer att ersätta privatägda bilar. Däremot kan man tänka sig att kollaborativ konsumtion kan verka parallellt med den linjära konsumtionen, ett klassiskt exempel är böcker som båda lånas och köps i dagens samhälle.

Marknadsekonomin på landskapsnivå är en stark bidragande orsak till varför den linjära konsumtionen fortfarande är regim och är därmed en viktig faktor som sätter ramarna för hela konsumtionsregimen. Eftersom landskapsfaktorer förändras långsamt och inte kan ändras efter behag är det orimligt att anta att hela det ekonomiska systemet, marknadsekonomin, kommer att förändras på kort sikt. Emellertid skapar klimatförändring, stigande priser på råmaterial och andra externa faktorer tillsammans med den teknologiska utvecklingen möjligheter för kollaborativ konsumtion (Belk 2013).

För att svara på uppsatsens frågeställning om vilka barriärer som kan identifieras för en omställning till kollaborativ konsumtion studerades förutsättningarna för förändring i elementen på regimnivå. Resultatet visar att det krävs förändring i både strukturella och kulturella element och de identifierade barriärerna är politik, lagstiftning, ekonomin, konsumtionsbeteende samt tillförlitlighet och säkerhet. Dessa barriärer stämmer i stora drag överens med vad forskare tidigare har identifierade (Sundearajan 2014; Botsman & Rogers 2010; Balaram 2016; Demailly 2014).

Vissa barriärer verkar mer allmänna för alla sorters verksamheter än specifika för kollaborativ konsumtion. Finansiering är inget specifikt för kollaborativa affärsmodeller, utan kan vara ett problem för alla nystartade

verksamheter. Samtidigt visar det på svårigheterna med att ta sig ur nischnivå när utvecklingen på regimnivå går åt ett annat håll. Barriärerna kan överbryggas genom att flera olika aktörer antar nya roller och involveras i nischverksamheter. Staten och EUs utredningar kan överbrygga lagstiftning samt politik som barriärer genom att sätta riktlinjerna för hur kommuner ska arbeta med dessa frågor. Malmö Stad borde precis som staten utreda kollaborativ konsumtion och kan överbrygga de politiska barriärerna genom att ta fram styrdokument som sätter riktlinjer för kommunens roll i omställningen. Exempelvis har Seoul i Sydkorea tagit fram en strategi för att främja kollaborativ konsumtion där bland annat nystartade verksamheter kan få ekonomiskt stöd (Demailly 2014). Dessutom kan etablerade företag överbrygga de ekonomiska barriärerna för nischverksamheter genom att investera i verksamheter inom kollaborativ konsumtion.

Kategoriseringen av nischverksamheter svarar på uppsatsens frågeställning om vilka olika typer av kollaborativ konsumtion som finns i Malmö. Resultatet visar att det finns stor variation av kollaborativa modeller, vinstdrivande och icke vinstdrivande, peer-to-peer och business-to-peer (Longhi et al 2016), men att kategori tre är den mest representerade i Malmö. Analysen visar att vinstdrivande verksamheter har störst förutsättningar för att skapa press på regimen vilket bygger på att etablerade företag inom regimen involveras i nischverksamheter. Frågan är om etablerade företag verkligen ser kollaborativ konsumtion som en konkurrenskraftig affärsmodell i jämförelse med de linjära affärsmodellerna. Fördelen med P2P är att verksamheten inte behöver investera i ett eget lager eftersom entreprenörer tillhandhåller varor. Dessutom är fördelen att P2P ofta bygger på digitala plattformar där alla varor som finns tillgängliga i ett område mobiliseras utan att en fysisk butik installeras.

Den rådande linjära konsumtionen utmanas av nya modeller av kollaborativ konsumtion vilka kan hjälpa den globala marknadsekonomin att ställa om till ett hållbart system (Cohen & Munzo 2015; Belk 2013). Emellertid är det viktigt att ta ett helhetsgrepp för att säkerställa att kollaborativ konsumtion verkligen blir hållbart och miljömässigt bättre än tidigare system (Schor 2014; Demailly 2014; Cohen 2016). Hållbarhetsaspekten av kollaborativ konsumtion studeras inte i denna uppsats men flera av intervjupersonerna betonade att hållbarhet är ett viktigt mål med kollaborativ konsumtion. Risken är att kollaborativ konsumtion inte nödvändigtvis leder till minskad resursanvändning om vi inte har det som mål (Cohen 2016). Verksamheter som deltar endast för att tjäna pengar har nödvändigtvis inte hållbarhet som mål och styrs då av marknadsekonomin med vinstintresse som främsta drivkraft.

Det analytiska ramverket är en förenkling av verkligheten och flernivåperspektivet bidrar med att sortera och förenkla analysen av komplexa och storskaliga omställningsprocesser. Därmed innefattar studien inte alla faktorer och processer som påverkar omställningen. Emellertid betonas i flernivåperspektivet att regimer är sammankopplade med varandra. Ett hållbart samhälle innebär

därmed omställning av flera olika regimer. Exempelvis är konsumtionsregimen beroende av utvecklingen inom transport och energi, d.v.s. om energisystemet ställs om till förnybar energi kan t.ex. bilarna från bilpooler köras på el producerad från förnybara källor vilket resulterar i ytterligare miljömässiga fördelar.

5.1 Metodologiska begränsningar

Trots att kollaborativ konsumtion i grunden är ett gammalt fenomen utgör de nya modellerna som studerats i denna uppsats ett relativt nytt ämne. Detta innebär att det saknas en gemensam definition av de olika modellerna av kollaborativ konsumtion vilket medför svårigheter med att hitta en bra utgångspunkt för identifiering av verksamheter. Resultatet av identifieringen är beroende av definitionen som används i denna studie. För att få ett mer oberoende resultat krävs en gemensam och tydlig definition av begreppet. För att förtydliga definitionen borde omfördelningsmarknader uteslutas eftersom skillnaderna mellan omfördelningssystem och de två andra systemen är stora (Belk 2013). Den främsta skillnaden är att det i omfördelningsmarknader sker en förflyttning av ägandeskap vilket det inte gör i produkttjänstesystem eller kollaborativa livsstilar. Enligt Botsman och Rogers (2010) ingår secondhandbutiker, Blocket och liknande verksamheter i omfördelningsmarknader. Om dessa hade inkluderats i denna studie hade resultatet sett helt annorlunda ut eftersom den typen av verksamheter är omfattande i antal. Verksamheter inom omfördelningsmarknader, exempelvis Blocket, är mer etablerade och har funnits längre än marknader för produkttjänstesystem. En bred och otydlig definition kan medföra att verksamheter i Malmö förbisetts vid identifieringen. Baserat på de tillgängliga resurserna är det emellertid omöjligt att inkludera alla.

Metoden för del två bygger på att verksamhetsledare ställer upp på intervjuer. Endast hälften av de kontaktade verksamheterna valde att delta i en intervju. Flera av de som svarade angav att de får många förfrågningar om intervjuer kring kollaborativ konsumtion och att det inte finns tid. Detta kan ses som ett tecken på ett stort intresse för ämnet just nu men svårigheterna med att få tag på intervjupersoner innebär att intervjuerna inte är jämt fördelade över de olika kategorierna. De intervjuade verksamheterna sprider sig över tre av kategorierna och kategori ett är inte representerat. Följaktligen går det inte att dra några slutsatser om barriärerna för denna typ av verksamheter.

Kategoriseringen tillsammans med avgränsningen medför vissa begränsningar. Kategori ett var svår att hantera på grund av att flera verksamheter som identifierades utifrån definitionen av kollaborativ konsumtion inte passade in i studiens avgränsning. Det har visat sig under arbetets gång att bilpooler,

verktygspooler, odling och kollektivboende ofta sker mellan en mindre grupp privatpersoner på grannskapsnivå och sköts direkt mellan dem utan en förmedlare. Aktiviteter inom kategori ett är därmed ofta stängda för allmänheten. För att dessa aktiviteter ska passa in i kategoriseringen måste en bredare avgränsning tillämpas och då även inkludera aktiviteter på grannskapsnivå. En annan lösning skulle vara att ta utgångspunkt i en annan typ av kategorisering, då hade resultatet antagligen sett annorlunda ut.

5.2 Framtida forskning

Det finns en lucka i den vetenskapliga litteraturen kring kollaborativ konsumtion och därför behövs det mer forskning inom flera olika inriktningar.

För att jämföra hur långt Malmö har kommit i omställningen till kollaborativ konsumtion i jämförelse med andra svenska städer måste studier genomföras i andra delar av landet. Då kan även barriärerna för kollaborativ konsumtion jämföras för att få en helhetsbild av vilka problem som är specifika för Malmö och vad som är ett nationellt problem. Det är sannolikt att barriärerna konsumtionsbeteende samt tillförlitlighet och säkerhet är generella för kollaborativ konsumtion eftersom det är ett nytt område men utvecklingen kan gå olika snabbt i olika delar av landet. Nationella lagar och regler är desamma inom Sveriges gränser och därmed borde lagstiftning vara ett gemensamt problem för alla verksamheter. Däremot kan det politiska stödet skilja sig från kommun till kommun beroende på hur de arbetar med dessa frågor. Eftersom kollaborativ konsumtion är ett globalt fenomen skulle det dessutom vara intressant att jämföra omställningen i Sverige med andra länder.

Studien ger förslag på vilka element som måste förändras för att en omställning ska ske. Däremot behandlar studien inte hur elementen kan förändras för att överbrygga barriärerna, därför behövs forskning kring hur barriärer kan överbryggas och vilka verktyg som är lämpliga att använda. I grund och botten handlar det om en förändring till ett mer hållbart system. Det finns ännu inte tillräckligt med forskning om vilka modeller av kollaborativ konsumtion som har störst potential att skapa positiva miljöeffekter.

6. Slutsats

Spridning av verksamheter inom kollaborativ konsumtion är stor i Malmö, emellertid kan vinstdrivande peer-to-peer verksamheter urskiljas som den mest representerade kategorin.

Omställning till kollaborativ konsumtion hindras av fem huvudsakliga barriärer; politik, lagstiftning, ekonomi, konsumtionsbeteende samt tillförlitlighet och säkerhet.

Slutsatsen är därmed att det finns förutsättningar för en omställning till kollaborativ konsumtion men att det måste ske en förändring i strukturella och kulturella element på regimnivå.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till alla som ställde upp på intervjuer och som gjorde denna uppsats möjlig. Tack till Johanna Alkan Olsson som varit ett stort stöd under hela arbetsprocessen. Dessutom vill jag tacka Helena Hanson och mina kursare för hjälp och stöd. Slutligen vill jag även tacka Emil för sitt otroliga tålamod och värdefulla kommentarer.

Referenser

- Agyeman, J., McLaren, D., Schaefer-Borrego, A., 2013. "Sharing cities", *Friends of the earth*
- Balaram, B., 2016. "Fair Share: reclaiming power in the sharing economy", *RSA*
- Belk, R., 2010. "Sharing", *Journal of Consumer Research*, 36, 715-734
- Belk, R., 2013. "You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online", *Journal of Business Research*, 67, 1595–1600
- Botsman, R., & Rogers, R., 2010. *What's mine is yours: How collaborative consumption is changing the way we live*, Collins.
- Botsman, R., 2011. "The Sharing Economy Lacks A Shared Definition", *Co.Exist*, [Elektronisk] Hämtad: 2016-02-24, <http://www.fastcoexist.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition/3>
- Bryman, A., 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Cohen, B., Kietzmann, J., 2014. "Ride On! Mobility Business Models for the Sharing Economy", *Organization & Environment*, 27(3), 279–296
- Cohen, B., Muñoz, P., 2015. "Sharing cities and sustainable consumption and production: towards an integrated framework", *Journal of Cleaner Production*, 1(1)
- Cohen, M. J., Sundararajan, A., 2015. "Self-regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy", *The University of Chicago Law Review*, 82, Dialogue 116
- Cohen, M. J., 2016. *The Future of Consumer Society: Prospects for Sustainability in the New Economy*, ska publiceras av Oxford University Press, nov 2016
- Demailly, D., Novel, A., 2014. "The sharing economy: make it sustainable", *IDDRI*, Studies N°03/14, Paris: France

- Dir., 2015:136. Användarna i delningsekonomi. *Finansdepartementet kommittédirektiv*
- EU-kommissionen, 2013. "The Sharing Economy: Accessibility Based Business Models for Peer-to-Peer Markets", Bryssel: Europeiska kommissionen
- EU-kommissionen, 2015:505. "Upgrading the Single Market: more opportunities for people and business", COM(2015) 550, Bryssel: Europeiska kommissionen
- Ellen MacArthur Foundation, 2013. "Towards the circular economy vol. 1: economic and business rationale for an accelerated transition", Cowes: Isle of Wight
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L., 2012. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Stockholm: Norstedts juridik.
- Frenken, K., Meelen, T., Arets, M., Van de Glind, P., 2015. "Smarter regulation for the sharing economy", *The Guardian*, [Elektronisk] Hämtad: 2016-04-20, <https://www.theguardian.com/science/political-science/2015/may/20/smarter-regulation-for-the-sharing-economy>
- Geels, F. W., 2002. "Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study", *Research Policy*, 31, 1257–1274
- Geels, F. W., 2006. "Multi-Level Perspective on System Innovation: Relevance for Industrial Transformation" i Olsthoorn, X., Wieczorek, A. *Understanding Industrial Transformation: Views from Different Disciplines*. Dordrecht: Springer
- Ghisellini, P., Cialani, C., Ulgiati, S., 2015. "A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems", *Journal of Cleaner Production*, 1-22
- Haan, J., 2010. *Towards transition theory*. Rotterdam: Wöhrmann Print Services
- Haan, J., Rotmans, J., 2011. "Patterns in transitions: Understanding complex chains of change", *Technological Forecasting & Social Change*, 78, 90–102
- Hertz, 2016. "Organisationen", [Elektronisk] Hämtad: 2016-03-10 http://www.omhertz.se/om_hertz_sverige/organisationen

- Kemp, R., Derk Loorbach, D., Rotmans, J., 2005. "Transition management as a model for managing processes of co-evolution towards sustainable development", *The International Journal of Sustainable Development and World Ecology*
- Longhi, C., Mariani, M. M., Rochhia, S., 2016. "Sharing and Tourism: The Rise of New Markets in Transport", *GREDEG Working Paper No. 2016-01*
- Malmö Stad, 2009. "Miljöprogrammet", Malmö: Kommunfullmäktige, Malmö Stad
- Martin, C. J., 2015. "The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism?", *Ecological Economics*, 121, 149–159
- Martin, C. J., Upham, P., Budd, L., 2015. "Commercial orientation in grassroots social innovation: Insights from the sharing economy", *Ecological Economics*, 118, 240–251
- Mont, O., Heiskanen, E., Power, K., Kuusi, H., 2013. "Förbättra nordiskt beslutsfattande genom att skingra myter om hållbar konsumtion", *Nordiska ministerrådet*, Danmark: Köpenhamn
- Rip, A., Kemp, R., 1998. "Technological change", i Rayner, S., Malone, E.L. (red), *Human Choice and Climate Change*, Vol. 2. Battelle Press, Columbus, OH, 327–399.
- Rockström, J., 2015. *Big world, small planet: välfärd inom planetens gränser*. Stockholm: Max Ström
- Rotmans, J., Kemp, R., van Asselt, M., 2001. "More evolution than revolution: transition management in public policy", *Foresight*, 3(1), 15 - 31
- Rotmans, J., Loorbach, D., 2009. "Complexity and transition management", *Journal of Industrial Ecology*, 13(2), 184-196
- Schor, J. B., 2014. "Debating the Sharing Economy", *The Great Transition Initiative*
- Smith, A., Voß, J., Grin J., 2010. "Innovation studies and sustainability transitions: The allure of the multi-level perspective and its challenges", *Research Policy*, 39, 435–448.
- Sundararajan, A., 2014. "Peer-to-Peer Businesses and the Sharing (Collaborative) Economy: Overview, Economic Effects and Regulatory Issues", Written testimony for the hearing titled, *The Power of Connection: Peer-to-Peer Businesses*, held by the

- Committee on Small Business of the United States House of Representatives, January 15th, 2014.
- Voß, J-P., Smith, A., Grin, J., 2009. Designing long-term policy: rethinking transition management, *Policy Science*, 42, 275–302
- WWF 2014. "Living Planet Report 2014: Species and spaces, people and places", *WWF International*
- Öhrwall, E., 2015. "Tillgång framför ägande - drivkrafterna bakom kollaborativ konsumtion", Göteborg: Institutionen för Globala studier, Göteborgs universitet

Muntliga källor

- Delbar 2016. Telefonintervju med verksamhetschef, 14 april 2016.
- Grannsaker 2016. Telefonintervju med verksamhetschef, 30 mars 2016.
- Miljöförvaltningen 2016. Informantintervju med avdelningschef, 8 mars 2016.
- Returen 2016. Telefonintervju med projektledare, 14 april 2016.
- Skanska 2016. Informantintervju med projektutvecklare, 18 april 2016.
- STPLN 2016a. Intervju med verksamhetsledare, 17 mars 2016.
- STPLN 2016b. Intervju med projektledare, 22 mars 2016.
- Sunfleet 2016. Telefonintervju med Marknads-/Pressansvarig, 8 april 2016.
- Swopshop 2016. Intervju med verksamhetschef, 18 mars 2016.
- Toolpool 2016. Intervju med verksamhetsledare, 22 mars 2016.

LUNDS
UNIVERSITET

WWW.CEC.LU.SE
WWW.LU.SE

Lunds universitet

Miljövetenskaplig utbildning
Centrum för miljö- och
klimatforskning
Ekologihuset
223 62 Lund